

Első évi folyam.

14. szám.

Április 2. 1865.

Dr. Tormay Károly.

A hazai egészségügy körül fölmerülő kérdésekben e névvel gyakran találkozik az olvasó. Pest város főorvosa s az itt levő országos szit. Rókus-
hoz címzett kórház igazgatója valóban fáradhatlan is az egészségi jóllét fontos ügyében, s működése közben buzgalommal ritka szakismeret is párosul.

Észleleteivel, melyeket a közjóllétérdekében a járványi, időjárás, termény-ügy, népesség-szaporodási, halálozási stb. viszonyokra kiterjeszt, — midőn szolgálatot tesz a haza gyakorló orvosainak, ezzel egyszerűs mind a közön-ség érdekeire is üd-vös befolyást gyakorol.

Dr. Tormay 1804.

junius 29-kén Vácon született, hol első iskolai éveit bevégezvén, Budára s innen Pestre jött felsőbb tanulmányokat hallgatni. A sok feláldozással járó és vele született emberszeretetet feltételező orvosi pályához már eleve hajlamot érezvén, a pesti egyetemen beiratá magát e tanfo-

lyamra, s 1829. év elején orvostudorrá lön felavatva. Szakmájában, melyben az elméleti ismeretekon kívül a gyakorlat és tapasztalás oly sokat érnek, magát képzendő, — külföldi utra indult.

Beutazta a tudományos egyetemeiről joggal tekintélyes hírű Francia- és Németországon kívül Hollandia, Belgium, Sváje és Olaszország legnagyobb részét. A műegyetemek, kórházak, gyógy-s egyéb intézetek voltak a fiatal orvos zarándok-helyei, s midőn megismerte ez intézetek belszerkezetét és magáévá tette az ott hallott tanokat és elméleteket, — hazatért, s 1830-ban a magyar kir.

egyetem orvosi karánál tanársegédnek lön megválasztva. Az ezután következő évekre (1832) esik, első irodalmi szakmunkája. A „Fogakról“ irt egy értekezést, mely magyar és német nyelven látott napvilágot. Ugyanez évben Tolnamegye fő- s a szegzárdi „Ferenc-kórház“ igazgató főorvosának

választották meg. Egy kórház-igazgatói állás mindig tekintélyes polc, s így kineveztetése kétségkívül nem kis kitüntetés volt. Itt működött 1848. május végéig, s hogy működése gyümölcstermő volt, kitetszik a következő adatokból is. E kórházban, midőn igazgatását átvevé, csak 12 beteg s négy tébolyodott felvételére volt hely; az új igazgató mindenesetre fáradságos gyűjtögetés után annyit szerzett, hogy 1842-ben már 60 beteg s külön osztályban 12 elmekóros nyerhetett ápolást. Ezenkívül építtetett a kórháztól elkülönzött, csinos, tágas orvosi lakot, s mindezeket úgy eszközélte, hogy a kórházi alaptöke apadás helyett még inkább gyarapodott.

1842-ben Tolnamegye rendes tisztii főorvosának választatván meg, a jó karba helyezett kórházat utódjainak adta át, s azontul csupán közegészségi ügyekkel foglalatzkodott.

Ekkor jelentek meg: „Törv. és orvos-rendőri eljárás megyei orvosok számára,“ s „Bábászati kajauz falusi bábák számára“ című művei. Utóbbi, mely rögtön ezer példányban kelt el, még most is becses könyvecske az illetők kezében s eddig három kiadást ért magyar és német nyelven.

1848-ban a volt magyar miniszteriumhoz egészségügyi tanácsossá neveztetvén ki, Oláh- és Mold-

vaországba küldetett, az akkor ott dühöngő keleti cholera- és marhavész-járvány s a Tisza mentében uralgó hagymáz-járvány észlelésére s a szükséges intézkedések megétele végett.

1850 elején Esztergammegye tisztii főorvosa lett, s ugyanazon évben, a volt cs. k. helytartósághoz mint az országos egészségügyek ideigl. vezetője, ugyanazon évben mint Pest város rendes főorvosa, s 1861-ben mint közkórházi igazgató főorvos lett kinevezve. Ez idő alatt több orvostatistikai munkát irt, nevezetesen: „Pest város orvosi helyiratát,“ s „A népesség mozgalma Pest városában, házassulás, születés és halálozás.“

Azóta ily nemben minden évben jelennek meg közleményei, melyek szerkesztésében mily buzgalom- és szakismerettel jár el, — bizonyítja egy elsőrangú angol tudós ítélete, ki a különböző nemzetek, országok statistikai viszonyait adván ki, a nagy mű előszavában T. beküldött munkáját a többi fölött kiemeli, s mind szerkesztési forma, mind az adatgyűjtés rendszeressége tekintetében példányul szolgálható műnek nevezi. Mint a leirt adatokból láttuk, nemcsak elmúlt működése, de a jelenlegi is fárasztó és egyszersmind üdvös, s buzgalma elismerésünket és tiszteletünket érdemli ki.

Chinchilla herceg.

(Beszély.)

Jókai Móról.

(Folytatás.)

Hogy a tréfa tökéletes legyen, a király úgy tesz, mintha haragudnék érte. Mielőtt a népmulatság megkezdődne, a királyi hírnök trombitászó mellett hirdeti ki, hogy a gonosz szátyár Ninifa e di-szes társaságból kitiltatik, nehogy rút nyelvével új botránykozást okozzon; a sorompóknál vigyázó örök utasítatnak, hogy őt be ne ereszzék, sőt ha megjelenni bátorzkodnék, ellenében kopjájuk megfordított végét használni serénykedjenek! Hasonló célból az egész szinkör tiz lábnyi magas palánkkal van körülfogva, a palánk széle keresztbeálló vasszegekkel felboronálva, hogy a gonosz lopva se jöhessen be sehol Chinchilla hercegről mesélni.

A játék végén aztán mégis rendesen ott van Ninifa, minden alkalomra más meg más cselet találva ki a bejuthatásra. A mór zenészek sipolnak, trombitálnak, ütök az öreg dobot, egy intésre elhallgat minden hangszer, hanem az öreg dob még azután is dobol, hogy nem ütök; a nép kacag, rémül, bo-

szorkányt kiált, míg egyszer keresztül szakad a dob s kidugja rajta a fejét Ninifa s elkezd dalolni, hogy mit csinált Chinchilla herceg don Caraccsal, ki rézpáncélba öltöztette a nejét s a páncél kulcsát mindig magával hordozta.

Máskor megint állatszeliiditök mutogatnak tanult hiénát, ki irti, olvasni tud, idomitott krokodilust, ki szájába adott zablával lovagot visz a hátán; egyszer aztán a nilusi szörny feláll a két lábára, s elkezd énekelni, hogy Chinchilla herceg hogy ásat kincset arab mágusz jóslatára a fukar don Coriandóval s míg az a reves fa tövében a föld közül válogatja a penészes tallérokat, az alatt Chinchilla don Coriando legdrágább kincsét rabolja meg.

Sőt arra is képes a bohóc, hogy a játék kezdete előtt elásatja magát a szinkör homokjába, s mikor már azt hiszik, hogy sehogy sem képes bejutni kiemeli fejét a föld alól, lerázza magáról a homokot s folytatja a történetet Chinchilla hercegről,

meg don Barbusio három leányáról, kik mostoha apjukat felváltva teszik bolonddá, azzal, hogy Chinchilla herceg ellen lesbe állítják.

Azon a szombat napon, melyen don Alfonso is elvitette magát gyaloghintóban a buenretiroi palota játékszínéig, hogy ipa és sógora páholsátorában meghuzva magát, e végzetes bohózatot végignéze; szinte ki volt hirdetve trombitaszó mellett, hogy az a szemtelen, veszett, kigyótajtékos nyelvű szörnyeteg, a Ninifa bolond, e diszes társaság körébe sem az ajtókon, sem a sorompókon be ne eresztessék, se boros tömlőben, se üreges hangszerekben, sem vadállatok bőrében magát be ne csempészhesse: mire nézve az öröknek szigorú parancsolat osztaték a kapukon kívül.

Ezúttal is meg volt felőle győződve mindenki, hogy azért Ninifa mégis csak itt lesz, mikor híják.

A köznép, melynek nagyon tetszett ez a multság a nagyok rovására, a bohóc mutatóványok végén hangosan szokta a kedvenc szörnyeteket követelni.

Ezen a napon különösen zajos jelleme volt a tisztelt alsóbbrendű közönség magaviseletének. Összeesett a nap a mézeskalácsosok szabadalmával, kik védszentjük nevenapját ülték, s az elfogyasztott méhser követelővé tette a polgár urakat. Aztán a király sem volt jelen ma; még reggel tudatta az alcadeval, hogy ma nem fog eljöhetni. Máskor az ő jelenléte kissé fékezni szokta a népkedélyt. Ehez jött még az is, hogy néhány mutatóvány rosszul sikerült: a karómászó alatt eltört a rud s azt félholtan vitték el a térről, a hogy megütötte magát; a kigyók semmi éneklésre sem akartak táncolni, s a bohóc troubadourok olyan nótákat énekeltek, a miket már százszor hallott minden ember. Egy tudós madár pedig azt az oklanságot követte el, hogy elrepült s nem hagyta magát többé megfogni.

A felséges nép magas elégedetlensége a mutatóványok végén tetőpontjára hágott; elkezdtek Ninifa után kiáltozni.

„Jöjjön Ninifa! Pokolba a bűvészekkel! Nekünk Ninifa kell! Halljunk Chinchilla hercegről valamit.“

A ceremoniamesterek, a heroldok és alguazilok hasztalan csitíták a lármázókat, hogy ne lármázzanak, azzal is csak a lármát szaporíták.

A mennyezetes erkélyek uraságai is hallgatag egyezésüket látszottak adni e követelő zsbajhoz.

Ninifának azonban nem szabad bejönni. A tekintélyes alcade mozdulatlanul ül az üres trón melletti emelvényen, s fejét rázva a hangos köve-

telésre, két összevont szemölde fjjából mérges nyilakat lövöldöz a sorompók közönsége felé.

Ekkor egyszerre a palánkon kívül nagy láрма kerekedik: kacaj, kiabálás, ujjongó rivaj, s mikor már a jó rend fenekestől felfordulni látszik, hirtelen belép a magas palánkon keresztül egyetlen nagy lépéssel egy óriási gólya.

Egy valóságos hű képviselője az eszterág családnak, fekete-fehér tollazattal, piros csórral, piros lábakkal, hanem erősen nagyított idomokban; feje és dereka akkora, mint egy emberé s lábai a természetnek megfelelő arányban szabvák; az egész madár három ölet megközelítő óriási szörnyeteg.

E nagy madár sajtósága fülléptére a népzaj rögtön kíváncsi zsbongássá lohad le; ebből valami új tréfa lesz! A gólya hosszú léptekkel járja körül a szinkört; egyik lépésétől a másikig egy lóugrás.

Don Yaine megtaszítá könyökkel don Alfonzót.

— Ez a te madarad!

A gólya a királyi erkélyig lépdel, s miután félszemmel, madarak módjára bepislantott és meglátta, hogy a király nincs jelen, nagy szomoruan félreszegte a nyakát s elkezdett kepelni, mint szokta a gólya, ha előveszi a búskomorság.

Az alcade ur azonban úgy gondolá, hogy ő nem azért ül ott, az üres trón alatt, hosszú fehér bottai a kezében, hogy neki egy gólya, bár milyen nagy gólya legyen is, az orra alá kepeljen, s felállván helyéről, igen erélyesen kezdé követelni a csoda madártól, hogy rögtön igazolja kilétét, jelenlétének okait és jogosultságát, nem különben az iránti mentségeit, hogy merészkedett a magas palánkon egy lépéssel keresztül lépni?

A gólya, fajának sajtósága hunnyász hideg vérével engedte fejére omlani a hivatalos kérdő pontok özönét, az alatt fejét behúzta két szárnya közé, s nagyobb igazság kedvéért még az egyik lábát is felhuzta szárnya alá, s így állt fél lábón a haragos alcade előtt.

Mikor aztán az alcade kilármázta magát, a gólya eltátotta a csorra két részét. S a mint a gólyafej ilyenformán két felé nyílt, a szétnyílt csorr közül Ninifa fertelmes pofája vigyorgott elő.

„Hóhó Ninifa!“ ordított egyszerre a népség. „Itt van Ninifa! Derék Ninifa!“

Az alcade azonban még mérgesebb lett e fölfedezésre s parancsot adott az alguaziloknak, hogy dobják ki ezt az átkozott madarat a szinkörből, a miből aztán tökéletes multság fejlődött ki a csöcselékre nézve, minthogy Ninifát semmiképen meg nem tudták szorítani az alguazilok; hosszú lábival keresztül kasul lépkedett a fejeiken át; egyet

a ki meg akarta a lábát fogni, úgy felrugott, hogy az szétnyult, mint a béka, s Ninifa még azt a tréfát is megtette vele, hogy a csorrával kapta át derékon, mint gólya a békát, azzal fenyegetve, hogy lenyeli.

Végre, hogy lovas fogdmegek is kezdtek üldözöbe venni, hirtelen föllépett a népkarzat mellvédére, s ott két lábát a két sorompóra téve, lekacagott üldözőire, a kik a népsokaság közül már nem vehették ki a bohócot.

Ninifa ott állt a nép feje felett.

Úgy tapsoltak neki, mint egy diadalmas hősnek.

És most mit csinál Chinchilla herceg?

Hahaha! Chinchilla herceg!

Ninifa elővette egyik szárnya alól a mandolint s elkezdte rajta azt a csintalan dallamot verni, melyen Chinchilla herceg kalandjait szokta énekelni.

— Most figyelmezz oda, mondá don Manuel veje urának.

„Ki akarja hallani Chinchilla herceg és hü gólyája történetét a százszemü don Argoszszal?“ rikácsoltsolt boszantó éles hangon a bohóc.

„A gólyát és a százszemü don Argoszt!“ ordítá egyszerre ezer meg ezer hang a sorompókon. A sátormennyezetekben aggódva gondolák sokan, vajjon melyikünk lesz ez a don Argosz?

(Folyt. köv.)

Aldunai képek.

(Kolumbács romjai. — Szerelmes török nő. — Borucsausz, Kolumbács királya. — A kolumbácsi legyek barlangjai. — Legenda a kolumbácsi legyekről. — Veterani barlangja. — Juc három tornya.)

Rámán alul emelkedik a Duna partjainak legszebb romja, *Kolumbács*, vagy mint történetünk lapjain előfordul: *Galambóc vára*. — Képzeljünk magunk elé egy szirtekből álló piramist, mely a folyam medréből mered az égnek s melynek aljától hegyéig rejtett utak és falak által összekötött tornyok büszkélkednek. A szikla ormát egy óriási kerek torony koronázza. E torony lábaitól a szikla egyik oldala lépcsőzetes csúcsokat képez egészen a folyam medréig. Azon terhelt hajók, melyek itt a Dunán lefelé eveznek, midőn ezen magasztos romok s az azokat viselő gránittömeg előtt elhaladnak, csak akkoráknak látszanak, mint egy légy. A vár veres falai s a veres színű sziklák annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy egyetlen tömegnek látszanak, de épen ezen színezetük miatt elválnak a háttérben levő erdős, szakadékos hegyektől.

Kolumbács szintén római eredetű várda s nevét is könnyű volna e szerint elemezni; magyar elnevezése: Galambóc alkalmasint csak fordítása a latin Columbiának; a rege szerint azonban egy Gernia nevű szerelmes török nő építtette.

A kolumbácsi vidék kitünőleg regényes. Itt a Duna számos szigetét képez s a moldavai nagy sziget pompás növényzete miatt régóta ismeretes. Kolumbácsal átellenben a hegyek mind meredebbek sziklafalakban végződnek, s itt emelkednek föl egy völgytorkolatból a bosnyáki rézbánya füstgomolyai s a német-oravicei sziklacsúcs, mely koronaként uralkodik a szomszéd csúcsok felett.

A Duna itt tizenkét mértföld hosszúságban foly a Kárpát végső bércei közt s ezen útjában majd

nagyobb, majd kisebb mértékben szorul belé a sziklateknőkbe.

Kolumbácsnak is megvan a maga legendája, s ennek hőse bizonyos oláh születésű rabló, Borucsausz nevezetű, ki mintegy 130—140 előtt foglalta el ezen, akkor tájban még meglehetősen lakható romokat.

A hunnok s később a magyarok betörése után a barátok zárdává s pedig oly erős zárdává alakították át a római váracst, hogy azt később még maguk a törökök sem voltak képesek lerombolni. Több terem, mely ma már nem létezik — mert az idő még az embereknél is hatalmasb rombolást visz véghez, — akkor még meglehetősen épségben volt, s Borucsausz ezekben fészkelte meg magát, mint kánya a fellegek közt. Habár a vár tetőzete őt és társait nem is igen védelmezte az idő mostoha járása ellen, falai azonban megóttalmazták minden meglepetés, minden külső megtámadás ellen, s neki csak erre volt szüksége.

Mert Borucsausz folytonos feszültségben volt szomszédjaival, minthogy rablásokból élt. Időről időre rablókirándulásokat intézett s a vidék lakosságát köröskörül tiz mértföldnyi kerületben adófizetőjévé tette s e mellett a folyamon le- vagy fölfelé evező hajókat is föltartóztatta és megvámolta. Borucsausz királynak nevezé magát s valóban az is volt ő mind vizen, mind szárazon.

Csapatokat küldöttek ellene, de egyik sem birta őt legyőzni, s így „években és dicsőségben gazdagon,“ békességesen hunyt el ágyában, birodalmát — mint Nagy Sándor — a legméltóbbnak

hagyván. A „legméltóbbat“ elfogták, hogy azonban török kapidzsi, vagy magyar bakancsos káplár fogta-e el? arról hallgat a legenda.

Az események s a folyam balpartjának természetes tüneményei szintén sok népmondára szolgáltatottak alkalmat. Itt a szirtok mély üregek által vannak átfúrva, miket a Duna vághatott ki haragos napjaiban.

Ezen üregek egyikét a „kolumbácsi legyek“

barlangjának hívják, s ez nevezetes helyet foglal el a nép regéiben. — Ez azon hely — mondják, — hol Szent György lovag ama nevezetes sárkányt legyőzte s aztán ott hagyta a fertelmes szörnyeteg hulláját.

Midőn a dög rothatni kezdett, millió és millió mérges légy keletkezett belőle, s ezek minden év június havában egész fellegekben csapnak ki a barlangból s elözönlik kivált a Bánát téreit, hol nemcsak az állat, de sokszor az ember is elhal gyilkoló csipéseik alatt. — Hogy a vidék lakossága megmenekülhessen e csapástól, többször megkísérelte a barlang száját beépíttetni, de nem volt az a kőmives, a melyik ezeknek az apró fenevadaknak szurásait ki birta

volna állni; megszökött mindegyik s a már fel-emelt falrész mindig összeomlott ismét.

A kolumbácsi legyek rettegett üregétől nem messze egy másik barlang van, de ez már történeti emlékü, mert Veterani tábornok kisedet csapójával innen védelmezte magát sok ideig a több ezerre menő török sereg ellen. Ezen barlangról Jósika Miklós s ha jól emlékszünk, P. Szathmáry Károly is megemlékszik valamelyik regényében.

Elhagyva ezen regék által benépesített partokat, a Duna hol jobbra, hol balra kanyarodik, zajosan törődvén meg hullámai azon előfokokon, melyek útját másfelé térítik.

Nem messze a Duna szorosától a Drenkovából Orsovába vezető uton két nagy, négyszögletes torony vonja magára a figyelmet, melyek közt a szekereknek el kell haladniuk. A parthoz közelebb levő toronyból fahid vezet egy harmadik toronyba, mely a folyamba, a sziklák közé van építve. Ezen torony orma rovátkokkal van ellátva s legfelső

„Kolumbács várromjai az Al-Dunánál.“

emeletéből kis fődött erkély szögel ki, melyen osztrák katona örködik. E hely neve *Jucz*.

A tükör története.

Mint tudjuk, azon testek, melyek a fénysugarakat tökéletesen és szabályosan visszavetik, tükröknek neveztetnek. A világon csak kevés tárgy szolgál oly különféle célokra, mint épen a tükör.

Hogy jelenleg a tükör a pipereasztal első és nélkülözhetlen szükséglete, olvasóinknak mondanunk sem szükséges; fájdalom, itt azonban csak ritkán használják azon rendeltetésre, mely tulajdonságának legtermészetesbiké: önismeretre; — sőt inkább gyakran teszik a pipereasztalt oltárrá, mely előtt az önszeretet s hiúság saját képmását tiszteli. Annál hasznosabb és nyereménydusabb, annál értékesebb a tükör használata tudós férfiak kezében.

A tükrök már régi idők óta nem csupán az emberi szépségérzet és hiúság nélkülözhetlen szolgálói, hanem a természetbúvárok, csillagászok, sőt még az orvos műszerei között is igen nagy jelentőségű helyet foglalnak el. S csakis, hogy néhány példát említsünk, emlékeztetjük olvasóinkat, hogy a természetbúvár a gyútükör segélyével tanulta ismerni a napsugarak és a tűz erejét, a fémek olvaszthatóságát s a gyémánt gyulékonyságát; hogy a csillagász a tükör-távcső segélyével tette az égkörben a legnagyobb felfedezéseket; hogy az élettudós szemtükre által az állati szervezet némely életjelenségének indokos összefüggése fölött a legfontosabb megfejtések létesültek és hogy az orvos szinte azt használja, hogy a szem rendszeren sötét belsejét megvilágosítsa s láthatóvá tegye, tehát a szem beteges állapotának kiismerésére.

S mégis volt egykor oly idő, midőn az embereknek mindezekről fogalmuk sem volt, nemhogy egy oly tárgyat ismertek volna, melyet mi tükör név alatt jelenleg bármely pörgunyhóban fellelünk. Azok, kik földünket ezen találmány előtt lakták, kénytelenek voltak, mint Narcissos, ama bájos ifju, egy folyamisten fia Böotiában, kit minden leány szeretett, a nélkül azonban, hogy csak egyet is méltatott volna szerelmére, míg végre büntetésül saját, egy gyönyörű forrás vizéből visszasugárzott képmásába bolondulásig beleszeretett, — kénytelenek voltak, mondjuk, ha magukat vizsgálni akarják, az odábsimuló tiszta vizü patakok, vagy tükörsima tavakkal megelégedni.

Azonban mindenkorra nem elégedtek meg ezen hiányos tükörrel, melyet a szél egy fuvalata összeronthatott; találtak módokat ezen vizátságot kikerülni s következőleg az ércekre bukkantak, miután a fényesre csiszolt érelapok visszatükrözőségét véletlenül megismerék.

A legrégebbi érctükrökről való jelentés a bibliában találtatik és pedig egy, a zsidónök által Egyiptomból hozott szokásra vonatkozólag. Ott ugyanis szokásban volt a tükröket, hihetőleg mivel kicsinységöknél fogva szobák disztítésére nem szolgálhattak, a nőknek pipere gyanánt magokkal hordani. Izrael női tehát, ha a fősátor ajtaja előtt az istentisztelet alatt összegyülekeztek, érctükröket is hordtak nyakukba függesztve. Midőn azonban a szent hely felépítettett s a szükséges kellekkel volt ellátandó, akkor elvevé Mózes az aszszonyoktól tükreiket s azokból készítetté a papok medencéjét.

A görögöknél az érctükrök használata régebb mint történetök, mivel első mivelődésüket az egyiptomiaknak köszönhetik. Mythológiájokból tudjuk, hogy Aphrodite (Venus, a szépség istennője) pipereasztalánál tükröt is használt, s ez által különbözteté meg magát Here (Juno) és Pallas Athene (Minervától), kik nem akarák ezen fényes, hiúságra ingerlő eszközt használni; ezért azon jel, melylyel a csillagászok a Venusról elnevezett bolygót jegyzik, a régebbi időkben szokásos fogantyas kerekded tükrökkel jeleztetett.

Midőn Helena, Menelaos spártai király szép hitvese férjét, hazáját és saját becsületét a gyáva Páris kivánatára odahagyá, — mi által a trójai háborura adott alkalmat — nem mulasztá el arany tükreit magával vinni Trójába.

Miután a sárga ércek, mint a réz és arany, egészen tiszta képet nem tükrözhetnek vissza s miután az acéltükrök könnyen rozsdásodnak s a rozsdának ellentálló platina még csak az ujkor találmánya, tehát a régieknek az ezüst szolgált legalkalmasabb tükörül. Midőn Rómában a fényűzés oly kimondhatlanul elhatalmasodott, minden szolgáló, mint Plinius (az első század vége felé K. u.) panaszkodik saját ezüsttükrökkel kívánt birni. Néhány századdal később gyakran említés tétetik a római jogkönyvekben ezüst pipercikkek s fali tükrökről, melyek azonban gyaníthatólag legtöbbször csak vékony ezüst lemezzel voltak bevonva, vagy pedig az ugynevezett fehér ércből, cin és rézkeverékből állottak.

Hogy a tükrök az ujkorban nem maradtak ismeretlenek, igen természetes. Amerika felfedezésekor a tükrök használata már a peruiaknál is el volt terjedve; ezek azt fekete láva, markaxét (Gesundheits Stein) és ércekből készíték.

Általános használatnál azonban mindenek felett

az üvegtükröket illeti az előny. Egészen ismeretlenek ezek már a régiéek előtt sem lehettek, mivel az üvegekészítés már öclöttök találatott fel s nekik is gyakran a legtökéletesebb üvegtükrök voltak kezeikben, mivel a higanyt üvegpalackokban szokták tartani. A hajdankori híres sidoni üveg-hutában még üvegtükröket is készítettek. Hogy azonban ezek a régiéknél az éretükröket el nem nyomák, annak oka mindencetre abban keresendő, hogy még nem tudák az üveget oly áthatlan fénylő anyaggal bevonni, mi által tükreink a tökély mostani fokát elérték; a régiéeknek az üveg hátát feketére kellett festeni, hogy annak tükörnemű tulajdonságot adjanak, miáltal azonban az arc szépség- és tisztaságra nézve még többet veszít, mint az éretükröknél.

Az üvegtükrök cin- vagy ónnali bevonása valószínűleg a 13-dik században találatott fel s eleinte igen tökéletlen volt, mivel csak a megolvasztott cint vagy ónt önték a még forró üveglapokra. Az üveg újabb cin- és higanyvegyülettel bevonását csak a 16-ik században találta fel a híres velencei üvegyár Muránóban. Ezen találmánynak köszönheték a velencei tükrök, hogy rövid időn az egész művelt világban elterjedtek, a nélkül azonban, hogy ezek az üveg fuvása által szembetűnő nagyságot nyertek volna.

Ezen magánkereskedésnek azonban a francia Thevait Ábrahám a 17-ik század utoljáján véget vetett. Ez már nagy öntött tükröket készített, melyek kiváló erősségük által is kitűntek. Azonban mivel az öntés kimondhatatlan költségre került, és jelentékeny nehézségekkel volt összekötve, addig próbálgattak nagy üvegtáblákat fűjni, míg végre sok hasztalan kísérlet után csakugyan sikerült erre módot találni. Ezen mód szerint a szent-

petervári hutában bámulandó nagyságu tükröket készítenek.

Az újabb korban, jogosan, számtalan véleményt hallunk a higany használata ellen a tükrök bevonásánál. Tehát pótszerű az ezüstöt vevék elő, azonban sokáig hiányzott a mód annak célirányos megerősítésére, míg végre Liebig, a nagy vegyész azt is feltalálta. Mivel itt nem akarunk a technika mélyebben bocsátkozni, tehát csak azt akarjuk megemlíteni, hogy ily ezüsttükrök tisztább fény és nagyobb tűz által szoktak kitűnni s hogy visszatükröző minőségük kétszer oly nagy, mint a higanytükröké. Itt minden esetre meg kell jegyeznünk, hogy a visszatükrözőt arcon némi csekély sárgás szín mutatkozik, s ez a természettani szabályok szerint másként nem is lehet; azonban onnan kiindulva, hogy ezen csekély sárgás szín kiismerésére igen gyakorlott szem kívántatik, biztosítjuk olvasóinkat, hogy ezen sárgás tündöklet mindamellert elismert természetes arcot mutat s a csint és öltözéket sokkal érdekesebbé teszi, mint a higanytükrök kékes csilálama.

Az ezüsttükrök tartóssága is kiválólag nagyobb, soha nem homályosodnak el, mint ez amazoknál, ha igen meleg szobában függnek vagy a nap hevének igen ki vannak téve, az anélkül is egészségtelen higany kigőzölgése mellett, esetleges. Végül még az is fölvehető, hogy a még eddig mindenestre magas készítési ár növekedő tökéletesítés mellett jelentékenyen alább fog szállani. Vajha találna az ipar módokat ezüst tükröket mérsékelt árakon előállítani, hogy azok az egészségtelen higanyt mind a gyárakból, mind a háztartásból mielőbb kiszorítanák!

Közli: *Székly Gyula.*

Magyar levelek régmúlt időkből.

VIII.

Lónyay Anna, elébb Wesselényi István, utóbb Kemény János erdélyi fejedelem második nejének Kállay Klárához, Perényi Zsigmondnéhoz 1661-ben írt levele.

Szöllősről kegyelmednek 9. die febr. mensis nekem írt böcsületes látogató levelét szeretettel látam; hogy kegyelmedet jó egészségben értem lenni, igen akarom Isten ennekutána is azon jó egészséget tartsa meg; magunk állapotját pedig a mi illeti, mindnyájunknak derekas egészségünk nincsen, szinte mostan uram ö kegyelme a lábát kezdte fájlalni a köszvény miatt. A mi a kegyelmed férhez menését illeti, ha a szegény Kornis uram megholt is, de vannak még azon a földön több böcsü-

letes emberek is, itt ben együtt olyat találnánk commendálni oda, kik kegyelmednek tetszenek noha igen akarnám, ha közelebb eshetnék kegyelmed hozzánk, Erdélyben pedig nincsen olyan szokás, hogy valakinek két felesége legyen, hanemha Magyarországon. A mi pedig a patyolat dolgát illeti, itt bizony igen szükön vagyok, mert a kereskedő emberek is nem járnak; ez elmúlt napokban vettem egy véget; a mikor a kegyelmed levele érkezett volt, immár a fél véget fel is szabattam volt; im a fél véget kegyelmednek küldöttem, adja Isten kegyelmed jó egészséggel elviselje. A contractus fölül uram ö kegyelme maga fog írni kegyelmednek. Ide, istennek szent neve dicsértes-

sék, semmi félelmes híreink nincsenek, kik ártalmunkra lehetnének. Ennek utána is, a miből lehet, kegyelmednek kedveskedni el nem mulatom, sat. Datum in Castro Nostro Radnóthiens. die 25 a martij. 1661. *Anna Lonaai* m. p.

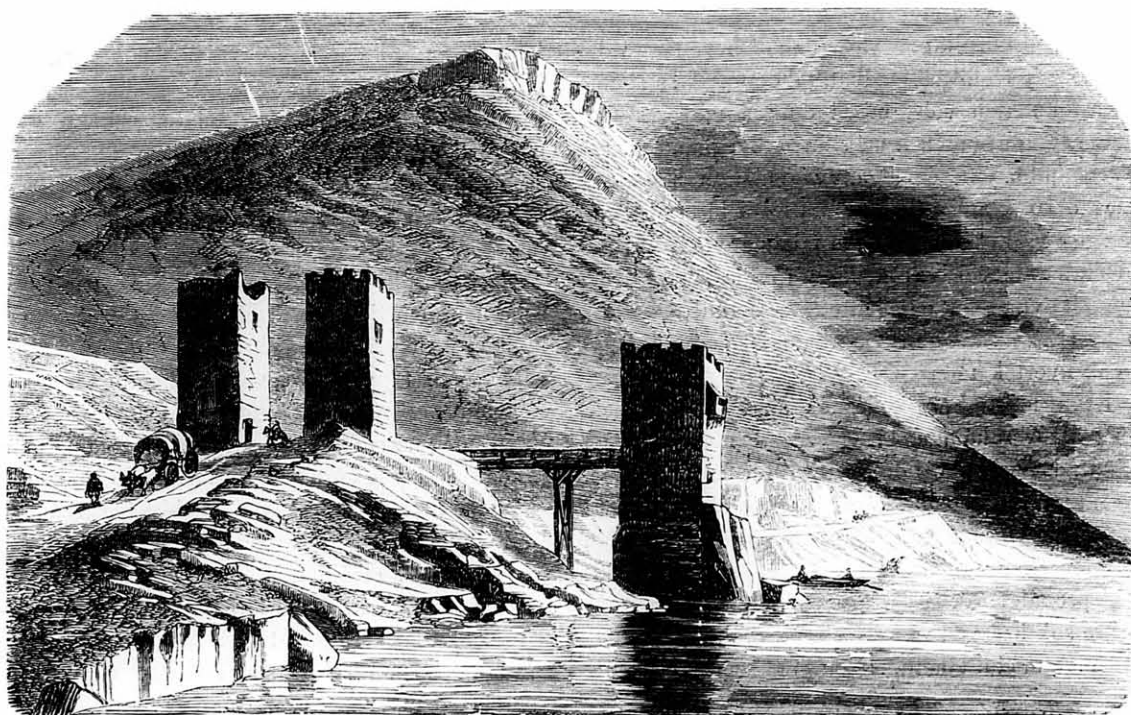
P. S. A gyermekek kegyelmednek ajánlják szolgálatjukat.

IX.

Gr. Eszterházy Máriának 1662-ről kell levele Perényi Zsigmond özvegéhez.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint nekem jóakaró asszonyomnak; kívánsága szerint

kor kimentem, mind esett az eső, visszajöttöm-ben pedig a nagy vizeken kellett jönnöm. A mely levelet sógor uram ö kegyelme általam elküldött, mely Palocsay úrnak szólott, minekelötte kegyelmed levelét vettem volna is, megírtam, varannói tisztartómnak, hogy a levelet előkeresse, mert rosszul jár érette. Horvát Mihály urnak irt ugyan a tisztartó, hogy Palocsai uram tisztartójának kézhez adta, hogy az ura után küldje; én ugyan erősen megparancsoltam, valahová tötte, előkeresse a levelet. Prinyi István uramat s Prinyi Ádám uramat, hasonlóképen Prinyi Istvánné asszonyomat köszöntse kegyelmed. Irja kegyelmed, hogy a fejedelemsasszony ö nagysága csontjaiból s az

„A juci tornyok a Duna bal partján.“ (Lásd szövegét a 212. lapon.)

való sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet, szivből kívánom.

Vettem a kegyelmed levelét; irását értem, hogy kegyelmed békeségesen haza érkezett, igen akarom. A mesing turokat (?) s kappanokat kedvesen veszem kegyelmedtől s a kegyelmed jó egészségért elköltöm s a magam egészsége felől írhatom, Istennek hála, mind a gyermekekkel együtt türhető egészségben vagyunk.

Tegnap kimentem volt Palócerá, azért nem adhattam kegyelmed levelére előbb választ; szintén induló félben voltam, mikor meghozták a kegyelmed levelét.

Igen jó utam volt az oda járásomban, mert mi-

én csontomból holtunk történvén, mumiát kellene csinálni; egyébiránt affélet nem ifju embernek csontjaiból szoktak csinálni, hanem öreg emberek csontjaiból, úgy mondják hasznosnak lenni. Ha pedig úgy lenne is az, mint kegyelmed írja, úgy is sok ember volna felölünk jó emlékezettel, minthogy a múmia igen jó illatú, s a mi csontjaink még jobb illatuak volnának, mint az öreg emberek csontjaiból való múmia. A kegyelmed kályhái végett Horváth Mihály urnak megmondtam, mit kellésék eselekedni; abban meg nem fogyatozik kegyelmed. Ravazdnyé asszonyom felől írja kegyelmed, hogy a nagy szerelme-teskedés miatt az én munkámat nem csinálja; ke-

gyelmed megmondhatja ő kegyelmének, bár oly bőven ne költse a szerelmet, hogy sokáig tartson, ne fogyjon el hamar s az én munkámat is hamarabb elkészítheti. Hoffmester uram megérkezvén Munkácsról, kegyelmed választát meghozta, én fölszakasztottam, s kegyelmednek azt is megküldöttem. A mellett Hopmester uram által tött kegyelmed izenetére azt mondotta kegyelmed mátkája, ha kegyelmed oly igen ég, ugorjon az Ungba; úgy jár, a mely vén asszony ifju mátkára

vágy. Ezek után Isten kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datom Ungh, Die 26. 8-bris, Anno 1662., kegyelmednek szeretettel szolgál gróf *Eszterház Mária* m. k.

P. S. A más héten én is Munkácsra akarok menni, ha leszen alkalmatosság; azt is előhozom, mit mondott, hogy kegyelmed ugorjon az Ungba; megmondom, hogy kegyelmednek megírtam.

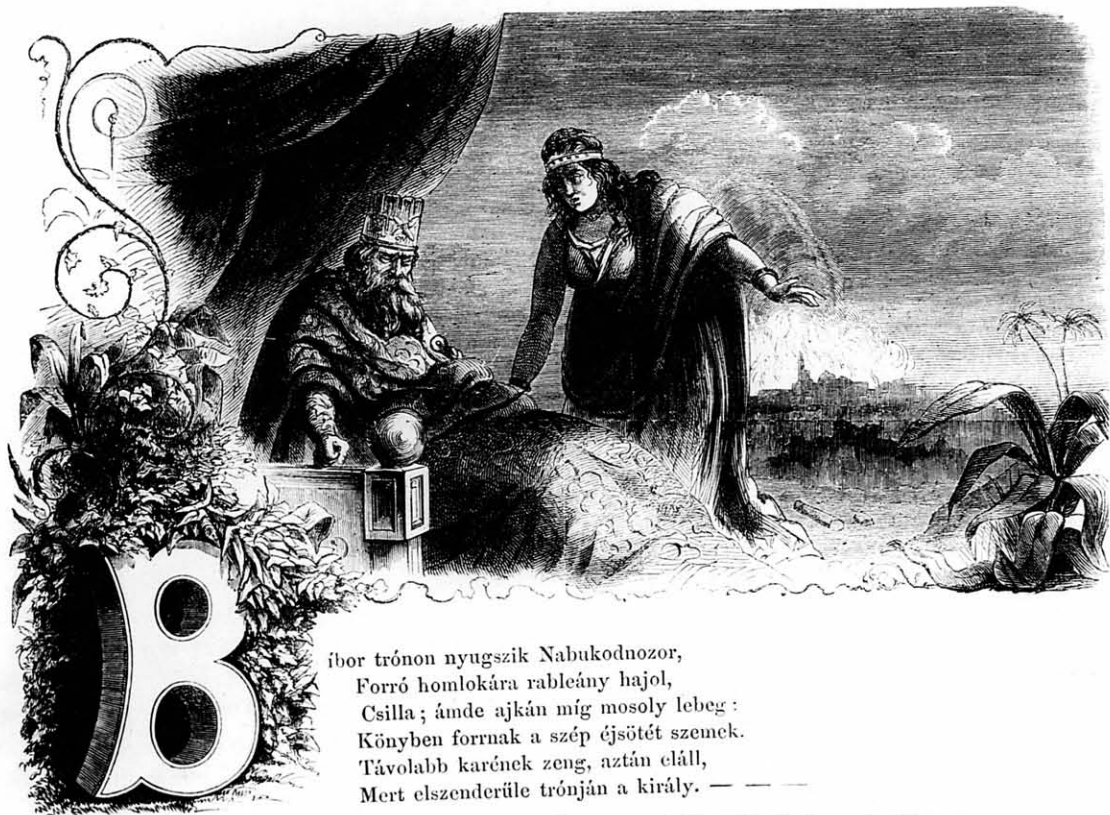
(A holdmézesi Korneli-család levéltárából.)

Közli: *id. Mogyoróssy János.*

Nabukodnozor álma.

Madách Imrétől.

(Kéziratban maradt költeményeiből.)

Bővön trónon nyugszik Nabukodnozor,
Forró homlokára rableány hajol,
Csilla; ánde ajkán míg mosoly lebeg:
Könyben fornak a szép éjsötét szemek.
Távolabb karének zeng, aztán cláll,
Mert elszenderüle trónján a király. — — —

Ah de lám mi lelte? — szörnyen felkiált;
Göresösen hánykodik, verve homlokát,
Majd meg lelkendezve izzad, tört ragad —
Lássuk színről szíure a rémálmokat.
Hírnök jő vágatva s mond: uram király!
Legszebb országod nyílt lázadásban áll.
Nincs-e hősi sergem, fel hát, fel velek,
Pusztítsák el mind, kik pártot üttenek! —
És jő másik hírnök: Irgalom uram!
Minden országod már fegyverezve van.
Úgy hát veszszenek mind, mind ha pártosok;
Vérrel írom rájok, hogy király vagyok. —
S harmadik hírnök jő, — sápadtan liheg:
Sergüink tönkre verve semmisüle meg;
Halld, oh halld király, mint zúg a nép dühe,

Már a vár bástyáit dönti, rontja le. —
Úgy tehát isten, vagy ördög, bármi légy,
A ki népet fékez, és koronát véd:
Jöj, segíts te, hogyha minden elhagyott,
Mert még szolgálhad hoz ránk gyalázatot. —
S a trón mellett ím egy szellem megjelen,
Arca hajmeresztő, olyan idegen,
S túlvilági hangon ekképen beszél:
Rendelj — s megleszen mind, a mit rendelél. —
Irts ki, irts ki kérlek minden pártütőt. —
Gúnymosolylyal hallja a védszellem öt.
És a felkelt népre szór villámokat,
S a nép halva fekszik a bástyák alatt. —
Meggöngyültt kebellet néz szét a király,
A mint védnökével a váromon áll.

Mondsza drága szellem, nyugtom lesz-e már,
 Vagy megint új küzdés új veszélye vár? —
 Nem pihensz meg a míg élnek özvegyek,
 Új boszulót s pártost hogy neveljenek. —
 Oh hát rajta, rajta, sujtsd le őket is.
 Látod, mond a zsarnok, — szüim csak bennem hisz.
 Majd ha országom mint nyílt koporsó áll,
 Melyből csonttüreggel néz ki a halál :
 Trónom biztosan lesz, nem kél ellene
 Senki. — S a mint mondta, minden úgy leve.
 Elvadult megyéken ember nem lehel,
 Szürke égbe száll a sírnak büze fel,
 Légi utjából a kis madár lehull,
 Mérges dudva nő a kert virágaul,
 Mint halotti ének zúgva sír a szél,
 Pusztákról ha hangos hársorokhoz ér,
 És hol a jóllétnek csendes fészke állt,
 Most vérengző vad tart ronda lakomát. —

A zsarnok végigjár országán, — vele
 Biztató gyanánt megy védő szelleme.
 Minden lépten sárga csontba botlanak,
 Mellettök zörejjel hullnak a falak,
 Ámde a vadaknak tápjok elfogyott,
 S dühhel támadják meg a vad zsarnokot.
 Jó hogy a védszellem helytáll, és legott
 A vérengző csorda halva összerogy.
 Majd messzebb ballagnak, szótlan, csendesen,
 S fázni kezd királyunk lelke mélyiben.
 Most bércekhez érnek, ott a viszhang él,
 S a jövők léptére álmából kikél.
 Gúnyolsz tán! kiált az ingerült király.
 A szellem legyint — és a viszhang eláll.
 Dermed s önmagától már már félni kezd
 A király. Lelkem — mond — már nem bírja ezt.
 Nézd, merő halál van, ahol úr vagyok:
 S fent gúnyral ragyognak a nap s csillagok.
 S im alighogy mondta e szörnyű szavat :
 A nap elborúl, a csillag elszalad ;

S míg örvöngő szemmel bámul felfele,
 Ürként tátong rá az ég végetlene.
 Vissza, vissza! — ordít a megtört király —
 Disztermemben engem bíbor párna vár.
 És hü udvaronchad elmosolygja majd
 Homlokomról mind e fejedelmi bajt.
 Ám hiú szavára a szellem nevet :
 A mit vágysz, aligha ottan megleled. —
 Szellem légy kegyelmes, kérlek térdemen,
 Hogyha roszak is, hagyj őket meg nekem.
 Vagy trónomnak átkos bíbor pamlagán
 Kínzóbban mint ellen, öl meg a magány.
 Késő, mond a szellem — im itt fekszenek,
 Téged óltalmaznak felsőbb végzetek. —
 Oh szörnyű kegyesség! — Oh jaj hát nekem. —
 Ah de nincsen-é meg Csillám, kedvesem?
 Ő hívem, tudom. Nem csálnak ily szemek.
 Nála egy világért kárpótlást lelek.
 Mond, — és Csillájának hó ölébe dül.
 Haj! de mit sikojt fel oly kegyetlenül? —
 Míg rengő térdekkkel eszmél ujolog, —
 Csilla ellebbent már mint fátyolszalag.
 S áll búsan magában pusztaság között
 A király, csontokból épült trón fölött.
 Kér társúl magának kígyót, — tigrisét kér,
 Csakhogy bármit lásson, ami véle él.
 Hasztalan. Védője is elhagyta már,
 Nincs mitől még óvja, — trónja bizton áll.
 És nem mer kivánni, tudja minden vágy
 Ép oly véryomot, mint rabló töre hágy.
 Összerogy, de a föld, melyet átölel,
 A szörnyű fiúnak nem anya-kebel.
 Megrendül alatta és nagy hirtelen
 Óriás koporsó üjrévé leszén,
 Végtelen eséssel szállva véle át
 A csillagtalan, nem muló éjszakát. —
 S hasztalan zokogva kér enyészetet :
 Védik őt hatalmasb felső végzetek. —

Uj-Yorkból Uj-Granadába.

A Morant-foktól 4 óra alatt Port-Royalba, vagyis a királyi kikötőbe érteztünk, mely főállomása az angol nyugat-indiai katonai és tengerészeti parancsnokságnak, s egyuttal Kingstonnak, a sziget fővárosának előkikötője, mert csakis Port-Royalon át lehet Kingstonba jutni.

Egykor Port-Royal hires és igen gazdag város volt, mely erőszakkal kereskedett. Ez volt ugyanis gyűlhelye és kiindulási pontja a számos tengeri rablóknak, kik innét a nyugat-indiai szigeteket és spanyol Amerikát úgy, mint a tengeren mozgó hajókat pusztították, s az így zsákmányolt kincshalmazt ide összehordták, hol aztán örökös dorbézolás közt éltek zajos napjaikat. Épen mint régen tén Sódoma és Gomora lakosai, ezek is bűnben és féktelenségben éltek vala, mig végre, — mintha az ég is megsokalta volna, — 1692-iki június 7-én

déli 12 órakor a távol hegyek közül dörgő moraj gördült lefelé. A rakhelyek rögtön leomlottak, s az összehalmozott zsákmányokat a víz elnyelte, úgy, hogy a hol csak néhány perc előtt élettől pezsgő utcasorok álltak, ott most 5 öles mély tenger forrott s fenekére voltak temetve Mexiko és Peru kincsei.

Az öböl vize még azután is sokáig mozgott és forrongott, mintha csak vihar csapdosta volna; magas szökésekben fel és felemelkedett mint valami láthatlan erőszaktól ingerelve, olyannyira, hogy hajókat hányt partra, s másoknak láncait széttöré. Végre egyensúlyát visszanyerve, leülepedett a háborgó elem; de csak akkor, mikor a világ leggazdagabb városa már a tenger fenekén volt romokban, több mint 3000 lakosával együtt; csak néhány nyomoru utca maradt vízmenten, hogy ujj-

mutatóul legyen ott, hol egykor az ujabbkor Sodomáját elnyelte a telhetetlen tenger.

Az elsüllyedt város helyén jelenleg az angol hajóhad horgonyoz, s mi is a mint bekanyarultunk a kikötőbe, az egykor virágzó város utcái fölött usztunk el; hol átesve az egészségügyi vizsgálaton, s a szokásos üdvözlő ágyulövést kicserélve, Kingston felé folytattuk utunkat, mely Port-Royalhoz csak mintegy 5 mértföld.

Kingston kikötője körülbelől 7 mértföld hosszú és 4 mértföld széles, körülövedve magas hegyekkel, úgy hogy egészen zárva van szelek és viharok ellen; így tehát nagy mennyiségű hajónak adhat biztos horgonytért bármely időszakban. A város az öböl déli peremén nyulik el, a háttérben mindig magasbra emelkedve, s egyes házai egész

tünköni örömben, mert soknak eladni való gyümölcse volt, mint: ananász, kókusz, mango, narancs, bananás stb., míg mások fején kosarakban lepény, mézesbáb és különféle más sütemény közelget felénk, arra számítva, hogy mindazt mi pénzért meg fogjuk enni. Gözösünket tüstént számtalan ladik és lélekvesztő vette körül, ennivaló cikkekkel, s alig állapotdunk meg, köztünk s körülünk oly élénk forgalom keletkezett, a minő csak lehetséges volt, míg a rakhelyen sok száz pocakos-hasu kis néger ámor leste, a mint az apró ezüst pénzek a vízbe hajítottak, hogy utánok bukva elfoghassák azokat, mielőtt a fenékre érhetnének.

Elutazásunk óta közel 70 tonna kőszemet emésztett fel gözösünk, tehát sokat kellett ismét bevenni; de úgy látszott, erről már eléggé gondoskod-

„Szénhordó szerezsenők Kingstonban.“ (Rajz. Marastoni Antal.)

a Lingvanca hegyig nyulnak ki, mely közel 8 mértföldre van a tengerparthoz, honnét valóban igen szép és felette meglepő panorama terül el a szem előtt, különösen ha ez az északi vidékek szemléléséhez már hozzászokott. Minden irányban alacson csúcsos tetjű házakat látunk, melyek némelyikén csak elől, míg másokon köröskörül fődött tornác fut végig. A kerítések közt pedig mindenütt gyönyörű virágok és pálmák gyönyörködtetik a szemet.

Rakhelyünkhöz közelítve, jól beláthattunk a hosszú, keskeny és egyenes utcákba is, melyek nagy része téglával rakva, s most tömve volt néger, mulattok s quadroonok minden képzelhető keverékével, nagyrészők rikitő színekbe ünnepiesen öltözve, s kurjongatva és ujjongva megérkez-

tak, mert a rakhelyen egy jó kétemeletes ház magasságu kőszénhalmaz volt látható. Néhány pillanatra mulva, a mint a pallókat hajónkról a rakhelyre tolták, a kerített udvar kapuja megnyílt, s rajta oly csevetelés és kacaj közt, mintha ezer és ezer papagály közelitene, legalább néhány száz néger nő tolt be, kiknek mindegyike az ottan felhalmozott s körülbelől 1/2 pozsonyi mérőjű sajtár egyikét megragadá, melybe aztán markos négerek szemet lapátoltak púpozva, mások a nők fejére emelték a sajtárokat; s tüstént megindult egy végtelennek látszó vonal hajónkra, hol mindenki kiüríté sajtárja tartalmát, s egy másik uton ismét kifutott új teherért, de mindig csevegve, s mindig enkelve.

Egy ideig nézegetve a zajos szénhordást, meg-

indultam, hogy utitársaim nagy részét kövessem én is, és megnézzem a városból legalább azt, mit futólag megnézni lehetett, mert azelőtt úgy is kétszer voltam már Jamaika szigetén. Nagy bajjal, és tolongás közt végre jó pálcám segédelmével sikerült a rakhelyre, s onnét az utcára jutnom.

Kingston mintegy 45,000 lakost számít. A mult század első felében Port Royal elsüllyedése után legelső város volt Nyugat-Indiában, mert Európa és spanyol Amerika közt mintegy közvetítő rakhelyül szolgált, s akkor kereskedői hercegi fényben éltek, s nemessége nyakasan vetélkedett fényűzésben az európaival. Jelenleg a város nagyon hasonlít egy évült hajóhoz, melynek romjait a zivatar egy elhagyott szigetre hányta össze. Egykori fénye egészen letűnt; a kereskedelem és rabzoltság megszűnte magával sodorta a gazdag nemességet és üzereket, s ezeknek hajdan fényes palotái romba dűledéznek s termeiket piszkos négerek és mulattok szennyezik.

Ma csaknem egész Kingstont az utcán láttuk

de kreolokat csak elvétve pillantbattunk meg egyet-kettőt. Az egész sokaság keverék csöcselék volt, s a város még Dublinnál vagy Suthamptonnál is piszkosabb. S hogy ily szenny és rondaság közt emberi élet még is létezhetik, bizonyosan a jó Ur isten gondosságából történik, ki a keselyűk százait rendelé nagy bölcsességében a háztetőkre, honnét látó és szagló tehetségeik nyomán, mint valami jól rendezett rendőrsereg örködnek szakadatlanul a város tisztasága fölött. Emelkedő térre lévén a város építve, jól lehetne csatornákat is alkalmazni az utcákon, de mégis pocsolyák és bűzhődzt vízállások szemlélhetők mindenütt. S így történik csak, hogy a különben egészséges éghajlatu városban mindig valami ragályos betegség dühöng, s ha lakosai halomra nem haláloznak, ezt bizony nem az angol kormánynak, de a keselyűknek, vagyis dögmadaraknak köszönhetni.

(Folyt. követk.)

Xántus János.

Egy hét története.

(Március 30.)

Néha megesik — nálunk ritkán ugyan, — hogy az „embarrass de richesse“-t a tárcáirók is érzik. De e zavarba ejtő gazdagság akkor sem egyéb, mint érdekes tárgyak oly bősége, melyben alig tudjuk, hogy melyiknek adjuk az elsőséget.

Az elmúlt hét épen így, a bőség kosarából önté ránk az élvezeteket, s ha száz szemünk lett volna is, mint a hitrege pásztorának, bámulhattunk volna valamennyivel, s ha száz kezünk lett volna is, mint szintén a hitrege egyik óriásának, tapsolhattunk volna valamennyivel.

Hallottuk Beethoven 9-dik symphoniáját, láttuk a főrangúak jótékony előadását, megismerkedék egy kitünő művész varázsfuvolájával, s találkozunk egy szegény királynő halovány árnyékával.

Ez árnyék „Stuart Máriának“, e változékony életű skót királynőnek árnyéka volt, ki körülbelül három század előtt szerencsétlenül járt a fotherinhayi kámpadon, s most ujabban néhány nap előtt a nemzeti színpadon.

Ujabb szerencsétlenségét egy költői lelkű barátjának: Zichy Antalnak köszönheti, ki tulzott buzgalommal tette föl magában, hogy a könnyelmű és lobbanékony királynő alakját eszményi talapra állítja, s a költészet keresztvizében minden bűnétől megtisztítja. Nem kétkedem, hogy e szándoka meg lehetőszen sikerülhetett volna, ha egy történeti ta-

nulmányt ír, (oly szellemdúsan, a mint ő szokott), s e művével a „Budapesti Szemléhez“ fordul; de a dolgot elhibázta azzal, hogy eszközül a drámai formát választá, s azzal a nemzeti színpadon keresése a sikert.

Zichy „korrajznak“ nevezé művét, mintha ez elnevezés fölmentené a költöket azon drámai törvények alól, melyek majdnem oly kérlelhetlenek, mint a számtudomány szabályai. Azt hívé, hogy így könnyen fölnyalálolhat s élénk önthet egy csomó történetet, melyeknek indokolását elengedjük; s azt hívé, hogy így hősnőjét érdekesnek fogjuk találni az ártatlanság egyforma halvány színében, holott épen azt szerettük volna, ha szenvedélyt gyujt szívében, mely tévedésre ragadja s a bukás örvényébe dönti. Általában a szomorújáték, mint már czerszer el volt mondva, nem szentek és vértanúk apotheosisa, hanem azon hősök festése, kik tévedésük áldozataivá lesznek. E fővonást a nagy történeti korrajz sem nélkülözheti, mert a nélkül nem lehet hatása és sikere. Ha tehát Zichy Antal részvétet akart ébreszteni Stuart Mária iránt, szívét kellett volna festenie valamely ellenállhatlan szenvedélylyel, mely sodorja, mint a végzet, s nem csupán azon eseményeket adni elő igen vázlatosan, melyek vele történtek, s melyek úgy tüntetik fel őt, mint egy erőtlen bábót.

Szerencsésnek érzem magam, hogy nem vagyok egy véleményen azon írónkkal, ki e munkában nagy tehetség, sőt valódi tünemény erejét látja, s úgy vélekedik fölöle, mint az ifju ember szokott kedveséről, kiben rendesen mindig azt látja legszebbnek, a mi sajátlag nincs is meg, hanem a mit képzelgő, ábrándos szívével csak oda képzeli. — Nem birván lebegni a képzelem ily szédelgős szárnyain, e korrajzban sem láthatok egyebet, csak a mi benne megvan, a valóságot, a szomorú, rideg valóságot: drámaiatlan hősnőt, gyöngén vázolt alakokat, indokolatlan eseményeket, történetlenség elleni vétségeket, s egy csomó csillagó képet és szóvirágot, melyeknek fényében alig van több erő és élet, mint a holt arcok mosolyában.

Zichy Antalt, ki az irodalom kisebb ágaiban mindig sok szellemet tanusit, kétségkívül nemes törekvés vezette, de muzsája ezuttal viaszszárnyakkal röpült, melyek a gázlángok melegében egyszerre elolvadtak, és aztán — — de minek mondjam tovább... önök ismerik Ikarosz sorsát, melynek tanulsága az, hogy a napot mesterséges szárnyakkal nem lehet büntetés nélkül megközelíteni.

Másnap este, (márc. 25) nagy diadal tanui valánk. A redout fényes termében zeneünnep volt, philharmoniai hangverseny, melyben először hallhattuk *Beethoven* kilencedik symphoniáját, e ropant alkotást, melynek előadása bármely világvárosban is ritka eseményt képez.

Mily nagy volt a részvét ez előadás iránt, a számok jobban kifejezik, mint a betűk. Mondjuk el tehát, hogy jóval több, mint 2000 forint volt a bevétel, oly összeg, minőt Pesten aligha jövedelmezett még hangverseny. A nagy terem nem is volt elég a közönség befogadására, s a kis terem, a zenekarzat és nagy oldal-folyosó is mind megtelt, s egy pár ezer ember feszülten várta, hogy a legnagyobb zeneköltő hatalmas hattyuadalt csodálhassa.

Mozárt „Varázssíp“ nyitánya, a mély kedélyesség és összhangzat e remekműve, s a „Teremtés“ből vett dallam, mely — bocsánat az öreg *Haydn* nagy szellemének! — kissé egyhangú szerzemény, s *Pauliné* asszony kedves, de nem nagy terjedelmű hangja mellett hatástalanul is hangzott el: ezuttal nem igen részesültek több méltatásban, mint az olvasatlanul átlapozott előbeszédék szoktak valamely nagy érdekű munka előtt. Mindenki a kilencedik symphoniát várta, melyről köteteket irtak már, s melyet élete végszakában irt a nagy mester, midőn már teljesen süket vala. Mily szomorú rá gondolni, hogy ez óriás költemény hangjaiban

minden ember gyönyörködék, kivéve azt az egyet, a ki megalkotá!

Milyen e mű: azt csupán nagy zeneítészek elemezhetik. Első részében valami mély, borongós küzdés van, mely nagyszerűen vívódik, zajong és elfogja a lelket, mint a természet nagy borulata; második része szilaj kedv és tomboló örömök csodálatos tánca a húrokon s a sípok és trombiták torkában; harmadik része egy pár édesen sóvárgó dallam, a szerelmi emlékezések és visszavágyódások bűbájával; utolsó része pedig újra visszakerülő harsány vívódásokkal kezdődik, melyek zajából az öröm egetverő hozsannája támad: egy hangtenger, melynek hullámain legalább is száz hangszer játéka és ötven ajk éneke képezik. A hangszerek hatásának ily egyesítése a nagy karok énekével: csodás, kolosszális jellemet ad e befejezésnek, melynek szépségét az első pillanatban a bámulat hatása alatt föl sem foghatjuk. Érezzük, hogy valami rendkívülit hallánk, de nem tudnánk róla számot adni: mi képezé nagyszerűségét!

Erkel Ferenc soha sem adta nagyobb tanújelét karnagyi tehetségének, mint ez este, midőn e százötven fejü testbe egy lelket birt önteni. Hibák kétségkívül voltak, de a föladat nehézségét tekintve, nem nagyon jelentékenyek. Legtöbb kifogás lehet a magán énekesek gyöngesége ellen, mert ama részeket, melyekben egykor csak egy *Catalani* és *Sonntagh Henriette* tűnhettek ki teljes fényben, itt *Pauliné* asszony és *Kendelényi Fanni* kisasszony énekelték, két-hang, melyek könnyűdebb zenefajra valók. *Pauli* szintén csak öröködni birt, s csupán *Köszeghy* — e mindenütt jó énekes — hangja tudta kifejezni az „öröm-óda“ velős erejét.

Nagyobb és díszesebb közönség, mint e hangversenyen, csak a múlt vasárnapi nagy színházi előadáson lehetett, midőn előkelő nők és urak a színpadot ismét a jótékonyság mezejévé tették. Ezuttal az erdélyi inségesek javára játszottak egy francia vigjátékot, — „Ó találta fel, de nem a puskaport,“ — mely bár értéktelen kis blüette, de ezuttal mégis vonzóvá lett a játszó személyek érdekesége és meglepő otthonossága által. Benne *Orczy Gyűrki Sarolta bárónő* — fényes hercegnői öltözékében — igen kellemesen játszott, s úgy beszélt, mint egy gyakorlott színésznő. A közönség annyival érdekeltbben nézte, mert meg volt róla győződve, hogy rajta minden valódi: az előkelő tartás, a nagyuri tournure, az aranycsipkék és gyémántok, csak néha, elvéte, egy-egy kifejezés lehetett — hamis. *Gróf Zichy Nándorné* pedig — ez eleven, fiatal urnő — ki egy féltékeny varrólányt ábrázolt, leginkább mozgásainak élénkségével nyerte meg a

nézők tetszését, annyira, hogy nyílt jelenet közben is kitapsolták. A férfiak közül ifj. gr. *Károlyi István* (mint borbélylegény) tünt ki ifjuilag naiv kifejezéseivel s ügyes maszkiájával; azonban gr. *Nádasdy Ferenc* (herceg), *Szentkirályi Albert* (udvarmester) és gr. *Wenckheim Frigyes* (az inas) szintén megérdemlik elismerésünket, mert habár e téren járatlanok, emelni tudták az előadás érdekét.

A két ábra közt, melyet az előadás végén láttunk, egyik *Barabásnak* a már multkor is bemutatott magyar életképe: „A meny megérkezése” volt, a másik „Tasso a ferrarai udvarnál”, (Ender festménye után), egy megelevenült ragyogó kép, mely — így futólag látva is — mélyen benmarad az emlékezetben a csoportozatok költőisége, a jelmezek pompája, a színek és drágakövek ragyogása, de legkivált a női arcok szépsége miatt. Gr. *Károlyi Edéné*, gr. *Szapáry Gézáné*, gr. *Andrássy Gyuláné*, b. *Wesselényi Róza*, gr. *Königsegg Irma*, s a háttérben egy szőke fürtös, idegen jellegű arc: gr. *Rossi Addy*, (kinek érdekességét neveli, hogy az egykor világszerte ünnepelt énekesnő: *Sonntag*

Henriette leánya), oly hölgyek csoportját képezzék, minörül a képirók — álmódzni szokták. E képlettől alig birt a közönség megválni, tapsolta, éljenzte, s elnézte volna reggelig.

Ugyanez este, az előadás második szakaszában, melyet egy pár ismertebb művésznő (*Szukk Róza* és *Carina* k. a.) föllépte mellett a kis b. *Vay Lénárd* ügyes hegedűjátéka is érdekcsitett, egy kitünő külföldi művészt ösmertünk meg, *Folz Mihályt*, kinél a fuvolán — mióta *Marsyas* föltalálta — aligha játszhatott valaki mesteriebben. Néha mintha két dal folyt volna ez ábrándozó hangszerből, vagy mintha a művész két szájjal fujta volna azt. Pár nappal később, midőn az „*Europa*” disztermében hangversenyt rendezett, még jobban bámultuk művészetét, melylyel a fuvolának nemcsak szívet, hanem egyszerre két háromféle hangot is bir kölcsönözni. A mese szól egy bujdosó királyfiról, kinek minden hatalma oda lett, mert csodatévő fuvoláját elveszté. *Tán Folz* találta meg.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

— (*Azon t. előfizetőinknek,*) kik lapunkat april elejétől rendelték meg, *Jókai Mór* „*Chinchilla herceg*” című beszélyének elejét jelen számunkhoz mellékelve külön lenyomatban küldjük, s egy uttal tudatjuk, hogy minden ezután érkező új előfizetőnk meg fogja azt kapni, hogy a lap ez évnegyedi folyamát ne bírja csonkán.

— (*A magyar országgyűlésre vonatkozólag*) a *reichsráth* közelebbi ülésén oda nyilatkoztak, hogy annak összehívására már minden előkészület meg van téve, s hogy Magyarországon oktroyálás hoz nyulni senkinek sem jut eszébe. A horvát országgyűlésről pedig az hírlik, hogy ez már máj. első felére egybe fogja hivatni.

* (*Az akadémia palotájában*) apr. 24-kén lesz az első ülés, mely alkalommal *Henszlmann* fog értekezni néhány fatemplomról, s *Szilágyi Ferenc* tart emlékbeszédet *Tunyogi Cs. József* kolozsvári jogtanár fölött s ismertetni fogja az erdélyi jogakadémia történetét.

* (*A Kisfaludy-társaság*), valamint a képzőművészeti társulat is, már költöznek be az akadémiai palotába, hol mindeniknek külön terme lesz. A *Kisfaludy-társaság* legközelebbi ülését apr. 26-án, már saját termében fogja tartani.

— (*Névváltoztatások.*) *Holzbauer Rezső* pesti lakos *Erdőfire*, *Schwester József* pesti lakos *Vé-*

reire, *Krausz Ágoston* görgetegi tanító *Füzesire*, *Weisz Dániel* rimaszombati fényképész pedig *Mélaira* változtatta vezetéknévét.

— (*Azon tíz forintos bankjegyek,*) melyeknek alnyomata veresszínű, csak e hó végeig maradnak forgalomban, mire célszerűnek tartjuk olvasóinkat figyelmeztetni.

* (*Az írói segélyegylet javára*) *Suhr* cirkusában m. hó 25-én fényes előadást rendezett, mely a költségek levonása után a jótékony célra száz forintot jövedelmezett.

* (*Zichy Antal*) „*Stuart Máriaja*” írói díját a színháznál alapított segélyegyletnek ajánlotta fel.

* (*Reviczky Széver síremlékére*) összesen 1506 ft 6 kr. és két db arany gyűlt össze. Ebből háromszáz forintot, a mennyibe a *Gerenday*nál megrendelt diszes emlékkő kerül, levonván, a többit — az adakozók kívánságához képest — a szülők rendelkezése alá bocsátják.

* (*A kerepesi temető*) rendezését a husvéti ünnepek után megkezdik.

* (*A mult napokban diühöngött szélvész*) a *lánchíd* egyik függőlegesen lenyuló vasrudját eltörte.

* (*Pest város főörvosa jelentése*) szerint, februárban 537 gyermek született, s e számban 13-mal több fiu van mint leány. Házasult 271 pár.

— (*Gróf Batthyány Iván*) m. hó 26-án *Bécsben*

82-dik évében meghalt. Ő volt a hercegi cím és majoratus praesuntív örököse, melyek, miután fiutód nélkül hunyt el, a most élő herceg halála után a folyvást Londonban lakó gr. Batthyány Gusztávra fognak szállani, a ki Magyarországon fekvő birtokait már mind eladta.

* (*Szemerénét*) márc. 24-kén tették örök nyugalomra Mendonban, 1854-ben elhalt fia mellé. A temetésen sok magyar földie volt jelen s a család francia ismerősei; az osztrák követség titkára által volt képviselve. A semmisítő törvényszék elnöke Gaillard, ki Szemerének régi barátja, vette magához egyelőre a gyermekeket, míg Pestről várt gyámjok megérkeznek. Neje halálhírére Szemere is rögtön Párisba utazott.

* (*Londonban töképezészek társulata*) van alakulóban, mely a tiszai pálya megvétele és az osztrák vasuthálózat kiépítését tűzné ki célul; részt vesznek benne orosz és hollandiai bankárok is.

* (*A bécsi országos törvényszék*) a „Cons. Vorstadtzeitung“ című lapot a katholicismus ellen intézett támadás miatt három óra fölfüggesztette.

* (*Napoleon császár*) april közepén Lyont szándékozik meglátogatni, s körutat tesz Dél-Franciaországban s Algirban. Négy hónapi távolléte alatt Párisban, hir szerint, Napoleon herceg fog alterego-jául kineveztetni. A császár állítólag a korona-herceget akarja körutaiban a francia népnek bemutatni.

* (*Az orosz birodalmi tanácsban*) Lengyelország sorsa fölött folynak tanácskozmányok, Wielopolski marquis előterjesztvényének alapján. Ezen előterjesztvény örökösödéssel bíró alkirályságot kér Lengyelország részére egy orosz herceggel. Ha ezen javaslat elfogadtatnék, Oroszország maga állitná helyre Lengyelországot.

* (*Eucz Ferenc*) m. hó 29-én utazott el az amsterdami általános kertészeti kiállításra, Magyarországot képviselni. A magyar szakférfi azon kiüntetésben is részesült, hogy a jury tagjai közé sorolták. Ő képviseli ott a Lajthántuli tartományokat is. A bécsi kertészeti társulat kérte föl erre, melynek tiszteletbeli tagja.

* (*Gr. Goluchowsky Arthur*), a Schmerling előtti államminiszter testvérét, Skála nevű jószágán elfogták s Krakkóba kísérték. Már a mult évben azzal vádolták, hogy a lengyel nemzeti kormány néhány fölkelő csapat parancsnokává nevezte ki, s ezek szervezésében részt is vett.

* (*A turini képviselőházban*) a polgári házasság életbeléptetése felett foly a vita; nálunk ezt még szóba se lehetne hozni, pedig tán akkor itt is cselebb lenne az erkölcstelenség.

* (*A lengyel forradalom áldozatai.*) A „Times“ a lengyelek ügyéről szólva, megemlíti, hogy az utolsó forradalomban 30,000 lengyel esett el, vagy végeztetett ki, s két vagy három akkora szám küldetett Sziberiába.

* (*Konstantinápolyban*) az utóbbi nagy tüzvész alkalmával már-már meggyulandó volt a templom is, a hol Rákóczi fejedelem és Zrinyi Ilona nyugsznak, s több helyen lehetett a fedelen tüzcilló-gást látni, de megmentették az épületet.

* (*Szt. Pétervárról*) jelentik, hogy az igazgató senatus a trónörökösödés érdekében elhatározta, hogy a cárt orvosokból és jogtudorokból álló vegyes bizottmány kinevezésére kérendi föl, mely határozott véleményt adjon a trónöröklő nagyherceg szenvedő állapotáról s ez állapot következményeiről.

* (*Fáy-alapítvány.*) A pesti takarékpénztár az általa Fáy tiszteletére tett alapítványból ez idén 1500 ftot szándékozik kitüzni egy nemzetgazdasági munkára, melynek tárgya Magyarország gazdasági és ipar fejlődésének története 1790 óta. A pályaművek beadásának határideje egy évre lesz kitüzve.

* (*A szibériai pestis*) keleti Oroszországban a március közepéről érkezett tudósítások szerint mind inkább terjed. E veszélyes betegség először a waldaji kerület Chanew helységében kezdett mutatkozni. A Pétervárról oda küldött orvosok maguk is csakhamar a ragály áldozatai lettek, a kik később oda mentek, azok sem tértek vissza többé, s két hét alatt Chanew vidéke majdnem egészen kihalt. Pétervárt is nagy a rémület, mert több betegnél ugyanazon körjeleket vették észre, mint a milyekről a Chanewbe küldött orvosok Pétervárra jelentést tettek volt. Ujabb hir szerint a „Kereszt felmagasztaltatásához“ címzett apáca-zárdát, azon elterjedt vélemény következtében, hogy pestis uralkodik benne, a nép felgyujtotta s a kórházzal együtt leégette. Az orosz kormány intézkedéseket tett a rend fentartására s Angol-, Német és Franciaországból hitt meg orvosi tekintélyeket tanácskozás végett.

— (*A divat, mint a távirtda ellensége.*) Persia hegylakói közt divatba jött, hogy a nők távirtdasodronyból készült karpereceket viseljenek. E miatt a Törökországot Persiával összekötő távirtdavonall folytonos veszélynek van kitéve, s a közlekedés gyakran megszakittatik rajta.

* (*A szultán*) a Konstantinápolyban székelő keleti tud. társaságnak 100,000 piaszter évi segélyt rendelt a legjobb művek fordítására a különböző európai nyelvekből.

Pólitikai arcisme.

(Rajzolta *Jankó János.*)

Legális.

Liberális.

Radicális.

Terrorista.

Conservatív.

Ó-conservatív.

Reactionárius.

Ultramontán.

Bureaucrata.